

Chapter 36

Community of Practice in Uralic Studies (COPIUS), www.copius.eu

Introduction to Mari

Jeremy Bradley, jeremy.moss.bradley@univie.ac.at

Last updated 29 February 2022



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Grammar

1–2. The particles ыл'е and улмаш

a) Compound past tenses (indicative)

	I	II	III	IV
1Sg	возем ыл'е	возем улмаш	возенам ыл'е	возенам улмаш
2Sg	возет ыл'е	возет улмаш	возенат ыл'е	возенат улмаш
3Sg	воза ыл'е	воза улмаш	возен ыл'е	возен улмаш
1Pl	возена ыл'е	возена улмаш	возенна ыл'е	возенна улмаш
2Pl	возеда ыл'е	возеда улмаш	возенда ыл'е	возенда улмаш
3Pl	возат ыл'е	возат улмаш	возеныт ыл'е	возеныт улмаш

1–2. The particles ыл'е and улмаш

b) Past tense forms of modal constructions etc.

b1) -ман	Мылам кайыман.	I have to go.
	Мылам кайыман огыл.	I do not have to go.

b2) desiderative

	Positive	Negative
1Sg		
2Sg		
3Sg		
1Pl		
2Pl		
3Pl		

	Positive	Negative
1Sg		
2Sg		
3Sg		
1Pl		
2Pl		
3Pl		

1–2. The particles ыл'е and улмаш

b) Past tense forms of modal constructions etc.

<u>b1) -ман</u>	Мылам кайыман.	I have to go.
	Мылам кайыман ыл'е.	I had to go.
	Мылам кайыман улмаш.	It turns out I would have had to go.
	Мылам кайыман огыл.	I do not have to go.
	Мылам кайыман огыл ыл'е.	I did not have to go.
	Мылам кайыман огыл улмаш.	It turns out I did not have to go.

b2) desiderative

	Positive	Negative
1Sg	толнем ыл'е	ынем тол ыл'е
2Sg	толнет ыл'е	ынет тол ыл'е
3Sg	толнеже ыл'е	ынеж тол ыл'е
1Pl	толнена ыл'е	ынена тол ыл'е
2Pl	толнеда ыл'е	ынеда тол ыл'е
3Pl	толнешт ыл'е	ынешт тол ыл'е

	Positive	Negative
1Sg	толнем улмаш	ынем тол улмаш
2Sg	толнет улмаш	ынет тол улмаш
3Sg	толнеже улмаш	ынеж тол улмаш
1Pl	толнена улмаш	ынена тол улмаш
2Pl	толнеда улмаш	ынеда тол улмаш
3Pl	толнешт улмаш	ынешт тол улмаш

1–2. The particles ыл'е and улмаш

b) Past tense forms of modal constructions etc.

Серге шукертсек марий сүан нерген видеосүретым <u>ыштынеже ыл'е</u> .	Serge wanted to make a video about a Mari wedding for a long time.
Мый денем <u>кутырынет улмаш</u> гын, молан йынгыртен отыл?	If you wanted to talk to me, why didn't you call?
Тылат актёрлан тунемаш <u>кайыман ыл'е</u> .	You should have studied acting.
Уроклан Йыван Кырлян почеламутшым <u>тунемман улмаш</u> .	(We) had to study Yyvan Kyrlya's poem for the lesson.

1–2. The particles ыл'е and улмаш

b) Past tense forms of modal constructions etc.

b3) -шаш

	Positive	Negative
1Sg		
2Sg		
3Sg		
1Pl		
2Pl		
3Pl		

	Positive	Negative
1Sg		
2Sg		
3Sg		
1Pl		
2Pl		
3Pl		

1–2. The particles ыл'е and улмаш

b) Past tense forms of modal constructions etc.

b3) -шаш

	Positive	Negative
1Sg	лудшаш улам ыл'е/ыльым	лудшаш омыл ыл'е
2Sg	лудшаш улат ыл'е/ыльыч	лудшаш отыл ыл'е
3Sg	лудшаш ыл'е	лудшаш огыл ыл'е
1Pl	лудшаш улына ыл'е/ыльна	лудшаш огынал (онал) ыл'е
2Pl	лудшаш улыда ыл'е/ыльда	лудшаш огыдал (одал) ыл'е
3Pl	лудшаш улыт ыл'е/ыльыч	лудшаш огытыл ыл'е

	Positive	Negative
1Sg	лудшаш улам улмаш	лудшаш омыл улмаш
2Sg	лудшаш улат улмаш	лудшаш отыл улмаш
3Sg	лудшаш улмаш	лудшаш огыл улмаш
1Pl	лудшаш улына улмаш	лудшаш огынал (онал) улмаш
2Pl	лудшаш улыда улмаш	лудшаш огыдал (одал) улмаш
3Pl	лудшаш улыт улмаш	лудшаш огытыл улмаш

1–2. The particles ыл'е and улмаш

b) Past tense forms of modal constructions etc.

b3) -шаш

Йыван пашажым ныл шагатлан <u>пытарышаш ыл'е.</u>	Yyvan had to get his work done by four.
Йыван пашажым ныл шагатлан <u>пытарышаш улмаш.</u>	Yyvan should have gotten his work done by four.
Кутырен келшенна вет: <u>толшаш отыл ыл'е.</u> Молан толынат?	But we agreed that you don't have to come. Why did you?
Тидым н'игö <u>палышаш огыл улмаш,</u> а ме чылалан каласенна.	Nobody was supposed to know this, but we told everybody.
Тенгечак <u>вашлийшаш улына ыл'е,</u> но вашлийын кертын онал.	We were supposed to meet yesterday, but we weren't able to.

1–2. The particles ыл'е and улмаш

c) Past tense forms of 'to be'

Тиде верыште, шарнем, ондак пöрт <u>ыл'е</u> .	I remember, there used to be a house in this place.
Шүдö ий ончыч ялыштына черке <u>улмаш</u> .	There was a church in our village a hundred years ago.
Петя изиж годымак пеш ушан <u>ыл'е</u> .	Petya was already quite smart when he was little.
Книгаште мемнан ешна нергенат возымо <u>улмаш</u> .	There is something written about our family as well in the book.

3. Unproductive separative marker -м

Motion toward		No motion		Motion away from	
касвек(е) касвелан	(into the) west	касвелне касвелан	(in the) west		from the west
олимпбак(е) олимпбалан	onto the bench	олимпбалне олимпбалан	on the bench		from the bench

3. Unproductive separative marker -м

Motion toward		No motion		Motion away from	
касвек(е) касвелан	(into the) west	касвелне касвелан	(in the) west	касвеч(ын) касвелым	from the west
олимпбак(е) олимпбалан	onto the bench	олимпбалне олимпбалан	on the bench	олимпбач(ын) олимпбалым	from the bench

Касвелым виян мардеж пуалеш.	A strong wind is blowing from the west.
Йүдвелым мемнан деке циклон лишемеш.	A cyclone is approaching from the north.
Мемнан <u>могырым</u> кертме семын полшаш сөрена.	We from our side promise to help as much as we can.
Те <u>мыйым</u> англичанла туныктеда гын, мый <u>шке велым</u> тендам марла туныктен кертам.	If you teach me English, I (from my side) can teach you Mari.

4. Reduplication

a) full reduplication

угыч	again		again and again
коклан	occasionally		from time to time
канде	blue		very blue

b) Vowel alternation

кадыр	crooked		crooked
тыгыде	small		small, tiny
шүк	junk, rubbish		junk, rubbish

c) p-reduplication

шем(е)	black		jet-black, pitch-black
таза	healthy		quite healthy
тыныс	quiet		completely peaceful

4. Reduplication

a) full reduplication

угыч	again	угыч-угыч	again and again
коклан	occasionally	коклан-коклан	from time to time
канде	blue	канде-канде	very blue

b) Vowel alternation

кадыр	crooked	кадыр-гудыр	crooked
тыгыде	small	тыгыде-тагыде	small, tiny
шүк	junk, rubbish	шүкшак	junk, rubbish

c) p-reduplication

шем(е)	black	шеп-шем(е)	jet-black, pitch-black
таза	healthy	тап-таза	quite healthy
тыныс	quiet	тып-тыныс	completely peaceful

5. тудо + Postposition

Genitive + Postposition	Melded form	Meaning
тудын дек(е)	туддек(е)	to him/her
тудын ден(е)	тудден(е)	with him/her
тудын деч(ын)	туддеч(ын)	from him/her

Words and word usage

1. Getting married

	to get married (woman, to a man)
	to get married (man, to a woman)
	to get married (neutral)

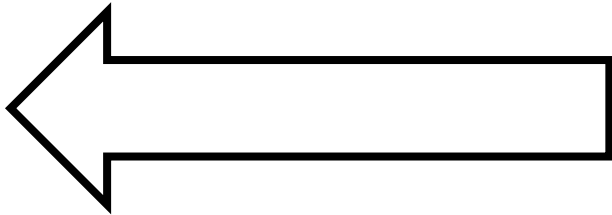
1. Getting married

марлан каяш (-ем) марлан лекташ (-ам) марлан мияш (-ем) марлан толаш (-ам)	to get married (woman, to a man)
марлан налаш (-ам) ўдырым налаш (-ам) ватым налаш (-ам)	to get married (man, to a woman)
мужыранаш (-ам) ушнаш (-ем)	to get married (neutral)

Мылам <u>марлан миет</u> ?	Will you marry me?
Елу Сергейлан 2005-ше ийыште <u>марлан лектын</u> .	Yelu married Sergey in 2005.
Сергей 2005-ше ийыште Елум <u>марлан налын</u> .	Sergey married Yelu in 2005.
Елу ден Сергей 2005-ше ийыште <u>мужыраныныт</u> . ~ Елу ден Сергей 2005-ше ийыште <u>ушненыт</u> .	Yelu and Sergey got married in 2005.

2. 'to go'

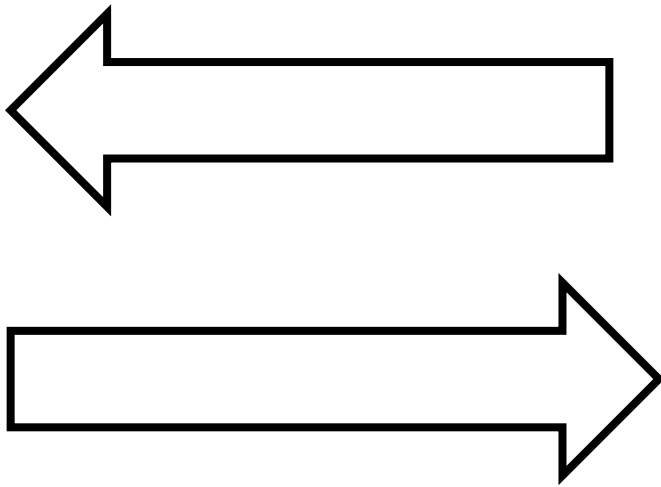
а) каяш (-ем) 'to go, to leave'



Йоча кызыт йолташыж-влак дене школыш <u>ка</u> я.	The child is leaving for school with its friends now.
Йоча школыш <u>ка</u> ен.	The child has gone to school.
Мый эрла Москош каем.	I'm going to Moscow tomorrow.

2. 'to go'

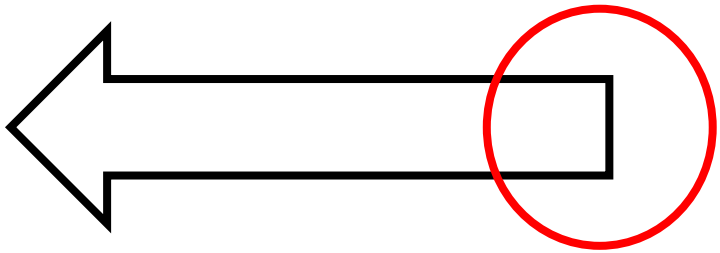
b) кошташ (-ам) 'to go'



Мый кажде кечын кандаш шагатлан школыш <u>коштам</u> .	I go to school at eight o'clock every day.
Мыйын йочам <u>ынде</u> школыш <u>коштеш</u> .	My child already goes to school.
Тендан йочада <u>коштеш</u> ?	Is your child (already) walking?

2. 'to go'

с) лекташ (-ам) 'to go, to leave'

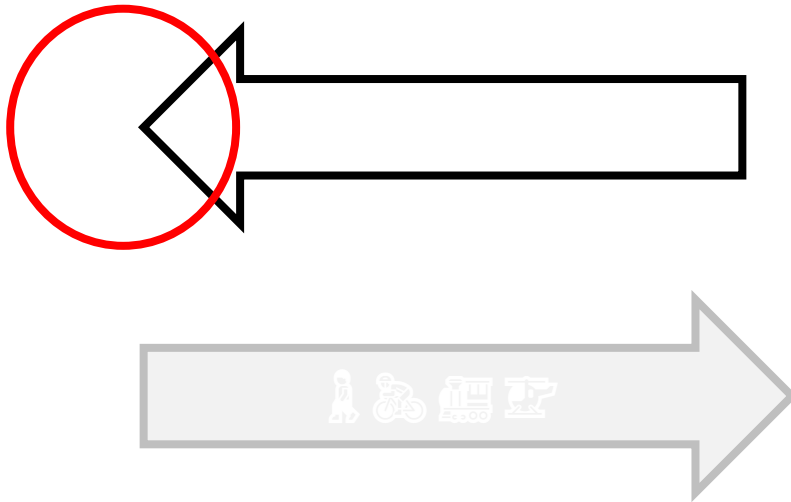


Йоча мөнгө гыч 7 шагатлан
лектеш.

The child leaves home at 7
o'clock.

2. 'to go'

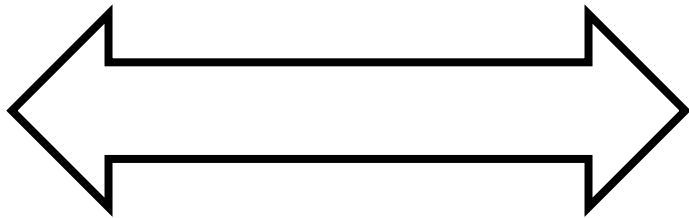
d) мияш (ем) 'to go, to come'



Йоча школыш <u>мия</u> да уроклан ямдылалташ тўналеш.	The child goes to school and starts preparing for class.
Таче врач <u>деке миенам</u> .	I went to the doctor's today.

2. 'to go'

e) ошкылаш (-ам) 'to walk, to pace, to stride'

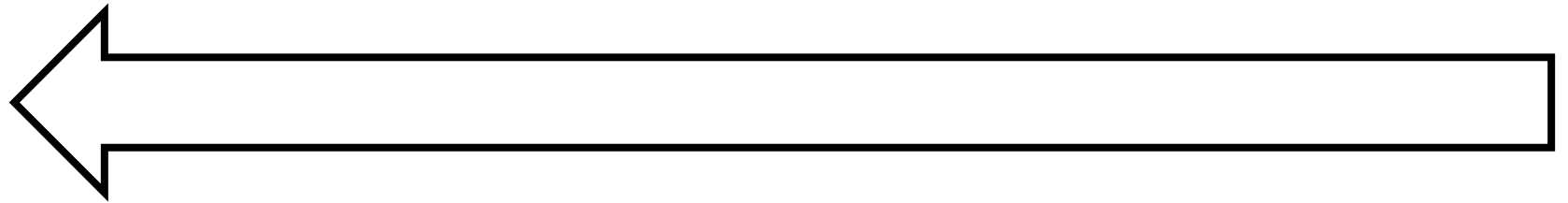


Йоча школыш эркын ошкылеш.

The child is slowly walking to school.

2. 'to go'

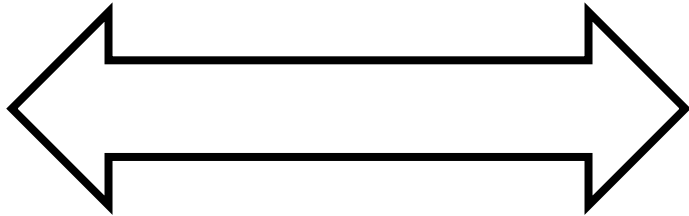
f) эрташ (-ем) 'to go, to pass, to cross'



Школыш кайымыж годым йоча почто воктеч <u>эрта</u> .	When going to school, the child passes the post office.
Школышко корным йоча 10 минутышто <u>эрта</u> .	The child walks the way to school in 10 minutes.

2. 'to go'

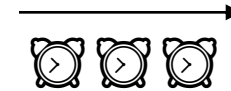
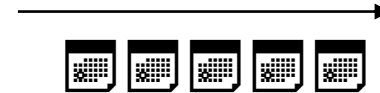
g) кудалаш (-ам) 'to go, to drive, to ride'



Йоча-влак школыш автобус дене <u>кудалыт</u> .	The children are going to school by bus.
Финн студент-влак Марий Элышке кунам <u>кудалшаш</u> улыт?	When do the Finnish students have to go to Mari El?

3. Auxiliary constructions

a) эртараш (-ем) 'to lead, to take'



Финн йолташем Йошкар-Олаште ик ий <u>илен эртарен</u> .	My Finnish friend lived in Yoshkar- Ola for a year.
Черетыште кок шагат <u>шинчен</u> <u>эртаренна</u> .	We spent two hours sitting in line.

3. Auxiliary constructions

b) сенаш (-ем) 'to win, to defeat'



Таче эрдене вич шагатлан <u>кын'ел</u> <u>сененам</u> .	I managed to get up at five this morning.
Мый тыгай неле чемоданым <u>нумал ом</u> <u>сене</u> . Полшо, пожалуйста!	I can't carry such a heavy suitcase. Help me, please!
Экзаменым <u>сдатлен сенет</u> гын, мый тылат компьютерым пӧлеклем.	If you pass the exam, I will give you a computer.

3. Auxiliary constructions

c) мияш (-ем) 'to go, to come'



Кочкышлан акше кузе <u>күзен мия!</u>	How the price for food is rising!
Пашат <u>ушнен мийыже!</u>	May your work prosper!
Вийна эркын <u>пытен мия.</u>	Our power is slowly being depleted.



Аважым ужын , изи Эчук вигак туддек куржын миен.	Seeing his mother, little Echuk ran right up to her.
Петя деке кок дельфин <u>ийын миен.</u>	Two dolphins swam up to Petya.
Пөртна деке палыдыме машина <u>кудал миен.</u>	A strange car drove up to our house.

Text

Сўаныште

Кодшо арнян Сапаевмыт Пўнчеръял гыч сўаныш ўжмашым налыныт. Елун шўжарже марлан лектеш. Серге шукертсек марий сўан нерген видеосўретым ыштынеже ыл'е. Ынде шонымыжым шукташ йўн лекте.

Сўан кечын Елу ден Серге ялыш толыныт. Ўдыр могырым сўанлан чыла ямде. Сўаным вашлияш веле кодын.

Кечывал велеш тўмыр, шўвыр да муро йўк уло ялым шергылтарыш. Сўан калык, мурен-куштен, кудывечыш пурыш. Сўанвате-влакын чинче да тўр дене сўрастарыме мотор вургемышт шинчам куандара. Ўдырын ача-аваже сўан унам ўстел коклаш ўжит, нуным сийлат. Ўдырат сўан калыкым пура дене шуна. Сўан кужу жап шуйна. Сўан пытымашеш ўдырын ачаж ден аваже самырык-влаклан сугыным пуат: «Таза, поян, кужу ўмыран лийза! Изирак деч лўдса, кугурак деч вожылза. Индеш эрган, шым ўдыран лийза! Кинде-шинчалда перкан лийже! Эр ўжарала волгалт илыза!»

Ўдыр суртышто сўан пытымеке, уло сўан калык качын ялышкыже кая. Туштат сўан умбакыже шуйна. Тўмырзў-шўвырзў-влак сўан калыкым мурыктат, куштыктат. Каче суртышто ўдыр тудын родыжлан кумалтышым опта. Серге сўаным видеокамер дене возыш.

Тачысе сўан, мутат уке, тошто сўан йўла деч ойыртемайтеш. Сўан йўлам кызыт у жаплан келыштарен эртарат. Тошто сўан йўлан шке ойыртемеже улмаш. Мутлан, сўаныште карт кугыза лийын. Тудо юмо деч самырык ешлан пиалым кумал йодын. Кажне ег сўаныште шке рольжым сайын пален: кў могай семым шоктышаш, могай мурым мурышаш. Сўан йўла самырык мужырым поро корныш виктарен да сай койышлан тунуктен: родо-тукымым пагалаш, икте-весе дене келшен илаш.

Калыкмут

Сўан эртымеке, тўмырым огыт кыре.



Exercises

22.



www.youtube.com/watch?v=HrDMSIoPaps

Моло калык **семинак** марий калыкынат ойыртемалтше йўлаже, вургемже да кочкышыжо **уло**. **Ожно** марий калык **ўяча**, пулашкамуно, команмелна да **моло** тўрлө тамле сий **дене** унам шунен. **Кызыт** нине кочкыш-влакым ыштен **моштышыжо**-влак утларакше **ялыште** илат.

Качырий кокай, аважын конга воктене **шогылтмыжым** **ужын**, тамле сийым ышташ тунемын. А марий **ешыште** кажнын шке ойыртемалтше **рецептше** лийын. Теве овартыш мелнам **налаш**. Тидлан руашым кастене лугат, эр **марте** тудым шуаш кодат. Руашым салмаш **пыштыме** деч **ончыч** тушко **муным**, ик совла нөшмўйым да **содым** пыштат. Чыла **вартышым** шонанмешке лугат, вара **тудым** конгаште **ал'е** газыште кўэштыт.

«Мый... эреак тыгайым кўэштына. Ялыштат тыгак кўэштме, **ялыште** илен улына гын... Комака **уке** вет тыште. Вот и ... тыгай *салмаэш кўэштына...»

* *салмаэш*: variant of *салмаш*